

A person is paragliding over a large body of water. The paraglider's canopy is a vibrant red and is fully inflated, arching across the upper half of the frame. The person is suspended below the canopy, appearing as a small silhouette against the water. The water is a deep blue with shimmering reflections of sunlight. In the distance, several sailboats are visible on the horizon. The sky is a clear, pale blue. The overall scene is bright and serene.

Maailmantalous, Venäjä, tulevaisuus ja Suomi

Pekka Sutela
Hiilitieto ry:n talviseminaari
16.3.2017

Oletetaan...

- "Tulevaisuus ei ole enää samaa mitä se oli ennen", mutta oletetaan tämän kerran että taloustieteilijät tietävät, mistä puhuvat
- (1) Nykyaikainen taloudellisen kasvun teoria
 - Acemoglu, Aghion, Rodrik...
- (2) Taloudellisen kasvun hidastuminen
 - Gordon
- (3) Uusi globalisoituminen
 - Baldwin

Nykyaikainen taloudellisen kasvun teoria

- Jaetaan taloudet kolmeen ryhmään
 - Köyhät, vauraat ja rikkaat
- *Köyhän maan* on suhteellisen helppo vaurastua
 - Perustekijät tunnettu lähes 200 vuotta
 - Rauha, toimiva valtio, markkinat, määritellyt omistusoikeudet, sopimusten toteuttaminen, oppiminen vaurailta mailta...
- *Vauraan maan* on vaikea rikastua
 - Myönteisiä poikkeuksia: Etelä-Korea, Israel, Suomi
 - Venäjä on juuri tässä vaiheessa
 - Ylemmän keskimäärän tulotaso
 - Keskitulotason loukku
 - Olisi siirryttävä oppimisesta innovaatioihin
 - Se on vaikeaa, hidasta, kallista ja yleensä epäonnistuvaa
- *Rikkaat maat* kasvavat hitaasti

Miksi rikkaat maat kasvavat hitaasti?

- **Kaksi lähes kiistatta totta syytä**
 - Tulotason noustessa haluttu lasten määrä pienenee
 - Muun muassa, koska ei tarvita lasten antamaa vanhuuden turvaa
 - Korkealla tulotasolla mieluummin kulutetaan kuin säästetään (investointien rahoittamiseksi)
 - Koska on pienempi tarve varautua kriiseihin
- **Ja yksi kiistanalainen**
 - Gordon: innovaatioiden vauhti on hidastunut
 - Tilastot USA:n kokonaistuottavuudesta
 - Historiallinen vertailu vuosiin 1870-1913

Mikä on keskitulotason loukku?

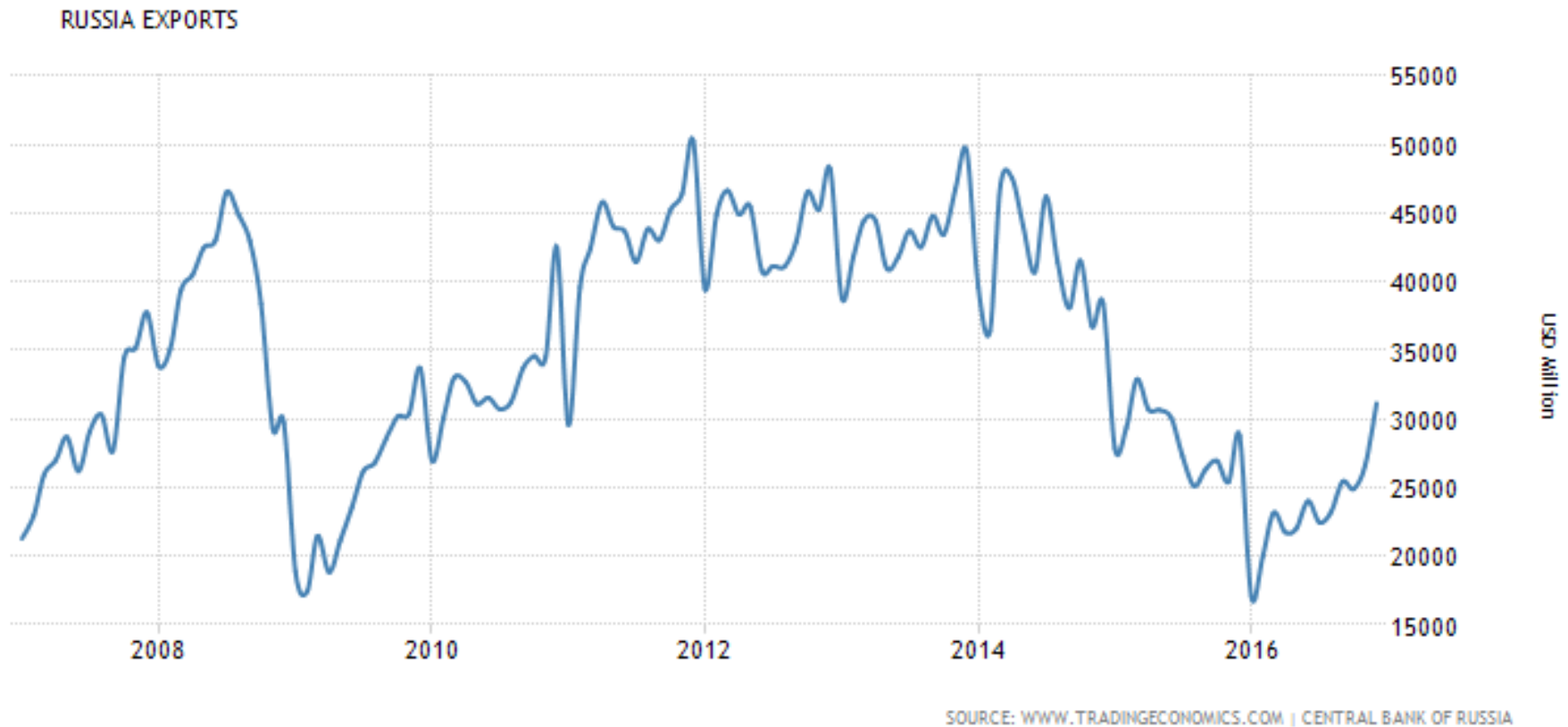
- Köyhistä nopeasti vauraiksi kasvaneiden maiden kasvu tyypillisesti hiipuu
- Kun perusominaisuudet on hankittu, oman innovaatiokyvyn hankkiminen on vaikeaa
 - Mahdollinen peruste optimismille: muuttavatko maailmanlaajuiset arvoketjut tämän?
 - Baldwin
- Eichengreen ym
 - Tilastollisesti kynnys on tulotaso 15'000 – 18'000 USD henkeä kohden
 - Luonnonvaramaat ovat ylemmällä tasolla: *on hyvä olla rikas*
 - Venäjä on juuri tällä tasolla
 - Maan kaikki 20-30 vuoden ennusteet päättyvät 1-2 prosentin henkeä kohden laskettuun kasvuennusteeseen

Mitä tämä merkitsee Venäjälle?

- Ei ole odotettavissa 2000-2008 kaltaista öljyn hinnan räjähtämistä
 - Ja öljyn kysynnän taittuminen on hyvin mahdollinen
- Venäjä on erikoistunut vientiin hitaasti kasvaville markkinoille
 - Ennen muuta EU-alue
 - 2015: 48.2% viennistä, 38.4% tuonnista
 - Vienti Kiinaankin pahasti jäljessä tuonnista
 - 2015: 19.2 prosenttia tuonnista, 8.2 prosenttia viennistä

- Viidentoista Venäjän tärkeimmän vientimaan joukossa oli 2015 kahdeksan EU:n ulkopuolista maata (osuus koko viennistä)
 - Kiina 8.2% (joukossa ainoa nopeasti kasvava maa)
 - Turkki 5.7%
 - Valkovenäjä 4.5%
 - Japani 4.3%
 - Etelä-Korea 3.9%
 - Kazakstan 3.1%
 - Yhdysvallat 2.9%
 - Ukraina 2.7%

... ja tietysti öljyn hinta liikuttaa viennin arvoa

Neuvostoliitto ei ollut osa maailmantaloutta, Venäjä on, mutta...

- Ulkomaankaupan rakenne on erikoinen
- Ulkomainen velka on hyvin vähäinen
 - Julkinen ulkoinen velka 2-3%/BKT
- Suorien maahan tulevien investointien osuus kaikista investoinneista on romahtanut
 - Vuosina 2006-2007 18.1 prosenttia
 - 2014 6.7 prosenttia
 - 2015 3.4 prosenttia
- Ja rahoituksen kierrättäminen “pienten saarien” kautta on selvästi tavallisempaa kuin esimerkiksi muissa BRICS-maissa
- Venäjän protektionismin aste on vahvistunut WTO-jäsenyyden aikana
 - Ja kauppakiistoja on ollut poikkeuksellisen paljon

Venäjä ei ole osa kansainvälisiä arvonlisäketjuja

- Korkean teknologian tuotteiden osuus Kiinan viennissä on kasvanut hyvin nopeasti
 - Vuonna 1990 10%, vuonna 2014 lähes 30%
- Venäjällä osuus taas on laskenut
 - Vuonna 2000 15%, vuonna 2015 10%
 - Ja nämä ovat lähes kaikki sotilastuotteita
 - Maailman toiseksi suurin aseiden viejä USA:n jälkeen, mutta pieni valikoima, vähän asiakkaita
- Harvardin Economic Complexity Index
 - kuinka monet maat pystyvät tuottamaan samoja tuotteita kuin maa A vie? Jos useat, vienti ei ole sofistikoitunut
 - Kiinan vienti on sofistikoitunut, Venäjän ei
 - Vuonna 2014 Venäjä oli viennin sofistikoituneessijalla 50/124. Taso on sama kuin suurista maista Intialla, Etelä-Afrikallaja Indonesialla

...eikä se ole innovatiivinen maa: WIPO (World Intellectual Property Organization) Global Innovation Index 2016

Sija	Maa
1	Sveitsi
2	Ruotsi
3	Iso-Britannia
4	USA
5	Suomi
...	
42	Turkki
43	VENÄJÄ
44	Chile

...eikä maassa ole maailmanlaajuisia yrityksiä:
 Ulkomaisilla varoilla mitaten suurimmat muut kuin
 rahoitusyritykset vuonna 2014 (mrd USD;
 Kuznetsov 2016)

Sija 2014	Sija 2009	Yritys	Toimiala	Ulk. varat
1	2	Gazprom	Öljy / kaasu	36.0
2	1	Lukoil	Öljy / kaasu	32.9
3	8	VimpelCom	Telekom	30.4
4	23	Rosneft	Öljy / kaasu	9.4
5	4	Evráz	Teräs	5.3
6	6	Sovkomflot	Kuljetus	5.3

Venäjä on...

- Raaka-aineiden tuottaja maailmanmarkkinoille...
- ... ja koneiden, laitteiden ja kulutustavaroiden tuoja...
- ...korkean teknologian Euroopan ja alhaisten tuotantokustannusten Aasian välissä...
- ... jonka geologia on siunannut erittäin runsailla luonnonvaroilla...
- ... mutta ne työllistävät vain pienen osan työvoimasta
 - Epäsuhta tuontitulojen ja työpaikkojen määrän välillä on erityinen ongelma *suuren väkiluvun energiatuottajamaille* (Venäjä, Iran, Nigeria...)

Todistettujen varojen ja tuotannon suhde eri aloilla (BP 2016)

Ala	Varat / tuotanto
Öljy	25.5
Kaasu	56.3
Hiili	422

Sanktioista voi tulla ongelma

- Sanktiot ovat haitanneet rahoituksen saantia
 - Mutta eivät BKT:n muutosta
 - keskeistä investointien vähäisyys ja supistuminen, kyvyttömyys uudistuksiin, ja öljyn hinta
 - Eivätkä ole vaikuttaneet Venäjän toimintaan
 - Ainakaan tavoiteltuun suuntaan!
- Vuonna 2007 Thane Gustafson ennusti että Venäjän öljyn vientikyky romahtaa kymmenen vuoden kuluttua
- Näin ei ole tapahtunut
 - Koska läntisen Siperian kenttien tyhjentämiseen saatiin nykyaikaista teknologiaa
- Mutta vientikyvyn romahdus voi hyvin tapahtua tulevaisuudessa
 - Jos sanktiot jatkuvat esimerkiksi 5 – 10 vuotta
 - Mikä on hyvin mahdollista
 - Välttämätöntä öljyn tuotannon maantieteen muutosta pohjoiseen ja itään ei tapahtuisi

... ja ehkä kaikkein tärkeimmin, Venäjä
on *heikon valtion maa*

- Vahva valtio pystyy asettamaan tavoitteita ja alkaa tavoitella niiden saavuttamista
- Heikko valtio ei pysty tähän
- Esimerkki: Venäjä 2020 –ohjelmat
 - 2006 valtiojohto vakuuttui, ettei silloinen kasvumalli voisi jatkua
 - Erittäin nopea kasvu perustui elpymiseen, rakennemuutokseen, investointeihin ja öljyn hinnan nousuun
 - Vaan olisi siirryttävä innovaatioihin perustuvaan kasvuun
 - 2008 ohjelma hukkui finanssikriisin lieventämiseen
 - 2012 ohjelma on toteutettu vain pieneltä osin, lähinnä raha- ja finanssipolitiikassa

Kyse siis olisi karkaamisesta keskitulotason loukusta

- Mikä on onnistunut hyvin harvoille maille
- Uusi ohjelma on luvattu Putinin seuraavalle presidenttikaudelle 2018-2024
 - Ehdotukset pyydetty toukokuuksi 2017
 - Mutta aiempi kokemus ei luo optimismia
 - Ja monet päätettävät asiat ovat oikeasti hyvin vaikeita
 - Demokratisoiminen
 - Oikeusjärjestelmä
 - Avoimuus
 - Eläkejärjestelmä
 - Verojärjestelmä
 - ...

Koulutus- ja innovaatiojärjestelmän rahan lisääminen ei riitä

- Vaan saatuaan koulutuksen ja ideoita innovoijat usein siirtyvät sinne missä muutkin samanlaiset ovat
 - Siis Kaliforniaan
- Näin on käymässä Aasiassa
- Ja merkit ovat Venäjällä ilmeiset

SUMMA

- Luonnonvarojen runsaus on Venäjälle siunaus, ei kirous
 - Tämä määrittää maan kansainvälisen aseman ja sen ulkopoliittiset mahdollisuudet
- Riippuvuudelle luonnonvarojen viennistä ei ole näkyvissä tulevaisuuden vaihtoehtoa
 - Ja ne ovat Suomen naapurissa
- Kysymys on, kuinka heikko valtio käyttää vientitulot